

Foto: Bengt Ekberg/SVA

SE UPP MED KVARKA UNDER HÖSTEN

Feber, lunginflammation och variga bölder. Det kan bli resultatet av kvarka hos häst. De flesta som drabbas av sjukdomen blir "bara" febriga, snoriga och svullna, men för unghästar kan sjukdomen vara dödlig. Det blir dyrt för hästägaren med både veterinärkostnader och inkomstbortfall. Att skydda hästen är extra viktigt på hösten.

Text: Hege Hellström

Hösten innebär högsäsong för kvarka, eftersom hästar flyttas runt extra mycket då. Hästar kommer hem från bete, unghästar skiljs från sin mamma och skickas kanske på lösdrift, tävlingssäsongen är intensiv. – Det är viktigt att hålla koll på sin häst och inte åka på tävling med en häst som är lite dålig, säger veterinären Göran Åkerström som är ordförande i Hästnäringens Smittskyddskommitté. Särskilt är det unghästar och föl man ska hålla ordning på, eftersom deras immunförsvar är svagare.

Kan likna förkylning

Kvarka orsakas av bakterien *Streptococcus equi*, som ger upphov till luftvägssjukdom hos hästar. Vad är det då vi ska se upp med? Snor, hosta och svullna lymfknotor är vanliga symptom, liksom att hästen får svårt att svalja. Feber är vanligt, så ett bra sätt att få

koll, är att tempa sin häst regelbundet. Då lär du dig hästens normaltemperatur och ser snabbt om den är varmare än vanligt.

– Sjukdomsbilden ser inte alltid så klassisk ut, kvarka kan ibland likna en lättare förkylning. Man bör ta prover vid luftvägsinfektioner för att inte missa kvarka hos de första hästarna, innan det sedan plötsligt spritt sig till många. Man kan hinna stoppa sjukdomen genom att isolera de första hästarna och varna besökare att man misstänker en smitta, säger Gittan Gröndahl, tf statsveterinär vid Statens veterinärmedicinska anstalt, SVA.

Karantän kan förebygga

Karantän är ett bra sätt att motverka smittspridning. Nya hästar ska helst bo avskilt i tre veckor innan man släpper in dem bland stallens övriga hästar.

– Hästar som rest långt har ofta nedsatt immunförsvar. Även hästar som fått antibio-

tika är känsliga, säger Gittan Gröndahl. Men många stall har inte tillgång till stalldelar som kan stängas av. Uteboxar är ibland lösningen.

– Man måste tänka på det när man bygger; att nya hästar och sjuka hästar ska kunna säras effektivt från de andra, annars kan det ta väldigt många månader innan man är smittfri. Långa avbrott för en ridskola eller ett stuteri är ju katastrof med stora ekonomiska konsekvenser som följd.

Egen grimma hjälper

Kvarka smittar inte via luften, som till exempel hästinfluensa gör. Det är snor som smittar. – Man bör alltid ha personlig grimma och grimskaft till hästarna. Tänk på hur hästar behandlar grimskaft – de tuggar och biter, säger Göran Åkerström.

Om till exempel brett eller nosgrimmor används till flera hästar, är det extra viktigt

HUR MÅNGA DRABBAS?

- Under en tioårsperiod har antalet utbrott varierat mellan cirka 50 och 120.
- Varje utbrott kan innebära allt från en häst till flera. Exakt hur många hästar som blivit sjuka går därför inte att säga.
- Veterinärer har anmälningssplikt när de misstänker kvarka.
- Det är ganska få hästar som dör. Hur många finns det ingen statistik på. Vanligast är att hästen dör av följsjukdomar som t ex lunginflammation.

FAKTA

Foto: Bengt Ekberg/SVA

6 TIPS!

SÅ SKYDDAR DU HÄSTEN MOT KVARKA OCH ANDRA SMITTOR

- Ha karantän- eller välkomststall för nya hästar eller hästar som varit iväg, till exempel på annat bete. Tre veckor är det bra att "isolera" nya hästar.
- Rengör händerna och använd handsprit innan och efter du håller på med mun, näsa eller sår på olika hästar. Vid sårskötsel bör man också bära engångshandskar. Varmt vatten och tvål är bäst vid handtvätten, använd helst pappershanddukar.
- Utrustningen ska vara ordentligt rengjord, särskilt den som är vid hästens mun och näsa, som brett, nosgrimmor, hinkar och vattenkär. l.
- Byt kläder och tvätta händerna efter du varit i ett stall, extra viktigt om du vistas i flera stall.
- Isolera genast hästar med feber, snuva och hosta eller som har andra tecken på smittsamma sjukdomar.
- Ha egen utrustning till varje häst. Om man delar utrustningen mellan hästar, gör rent ordentligt före byte.

Foto: Ulrika Fern

att göra rent dem ordentligt mellan varje häst. Även den person som håller på med olika hästars munnar bör tvätta händerna emellan.

– Det får inte bli så att man låter bli att sköta stallen för att det är en massa handtvätt. Stallpersonalen kan till exempel leda ut hästarna i hagen utan att tvätta sig emellan. Men om man håller på med hästens mun, tränar flera hästar till exempel, då tycker jag verkligen att man ska tvätta händerna mellan varje häst, säger Göran Åkerström.

Isolering under lång tid

Vad gör man då om kvarken brutit ut? Jo, stallen måste isoleras och det tar tid innan man kan bryta isoleringen om många hästar drabbats. Kläd- och skobyte och desinfektion av händerna gäller efter varje gång man varit inne i ett isolerat stall. Först kan det ta en till tre månader innan hästarna blivit friska och därefter ska de vara fortsatt isolerade. Hästsportens reglementen säger minst 20 dagar och SVA rekommenderar minst fyra till sex veckors isolering efter att

den sista sjuka hästen tillfrisknat.

– Jag tror att få vet om hur besvärligt det blir i stall som drabbas av kvarka. Det är jobbigt att hålla noggrann hygien med isolerade grupper, desinfektion och stallsanering, och det blir ofta bråk mellan olika hästägare om vem som får ha sin häst var och vem som smittas och inte, säger Gittan Gröndahl.

Foto: Bengt Ekberg/SVA

VAR FINNS SMITTAN JUST NU?

Aktuell information om vilka stall som drabbats hittar du på www.travsport.se under "smittoinfo".

VAD ÄR EGENTLIGEN KVARKA?

Mer om sjukdomen läser du på www.hastsverige.se eller www.sva.se

LÄS MER!

Till synes friska hästar kan smitta

Hästar som haft kvarka kan verka friska – men i själva verket kan vissa bära på smittan och göra andra hästar sjuka. Efter att hästen inte längre visar symptom, kan bakterien i vissa fall ändå vara kvar och hästen kan då bli en tyst smittbärare, som kan föra smitta vidare till andra.
– Man räknar med att mellan 5 och 20 procent kan bära på smittan en längre tid. Det vanligaste stället där kvarkabakterier då

finns, är i lymfvävnaden i svalget vid hästens luftsäckar, säger tf statsveterinär vid SVA, Gittan Gröndahl.

Ny studie om dolda smittbärare

Hon leder nu en studie som ska visa bästa sättet att hitta dolda smittbärare.
– Man kan inte vara säker på vilka friska hästar som bär på kvarka utan att provta. Det finns inte så stor kännedom om det och det saknas rekommendationer om hur

problemet med de tysta smittbärarna kan hanteras bäst.

Gittan Gröndahl kan i nuläget inte säga något om vad utfallet blir. Det kan hända att studien leder till nya rekommendationer som att hästar ska provtas efter att de blivit friska från kvarka, eller att stallen ska isoleras längre än vad som görs idag. I dag säger hästsportens reglementen minst 20 dagar och SVA rekommenderar fyra till sex veckors isolering efter att sista hästen som varit sjuk har blivit frisk. Läs mer på www.sva.se

NY STUDIE!

För att öka kunskapen om kvarka och förhindra spridning driver Hästnäringens Smittskyddskommittén under 2012 och 2013 ett kommunikationsprojekt riktat till uppfödare och stuterier. Projektet har finansierats via Hästnäringens Nationella Stiftelse genom totalisatoravtalet mellan staten och trav-/galoppporten. Mer information om projektet och om Smittskyddskommittén hittar du på www.nshorse.se

för ett
KVARKA
fritt
Hästsverige

SANT OCH FÄLSKT OM KVARKA

Inte måste man väl ringa veterinären för en liten förkylning? Och om det är kvarka så är det väl ingen farlig sjukdom. Inte dödlig i alla fall. Så kan tongångarna låta i en del stall. Men de här påståendena är faktiskt falska. Kvarka är en livsfarlig och lömsk sjukdom. Här kan du få koll på sant och falskt om kvarka.

Text: Hege Hellström

” Min häst har 38.9 grader och snor – det är bara en förkylning på gång!

FÄLSKT Är man osäker på vilken typ av förkylning det är så är det bäst att låta ta prov. Det är vanligt att de första hästarna i ett kvarkautbrott har lindriga symptom som både ägare och veterinär först misstar sig på. Men hittar man hästarna tidigt och hinner isolera dem så undviker man att det blir ett stort utbrott av kvarka och med ännu sjukare hästar.

Gittan Gröndahl

” Kvarkabakterier kan förflytta sig via luften och smitta hästar!

SANT Om en kvarkahäst hostar kan den smitta genom att det flyger snor, men då ska hästarna vara ganska nära varandra. Det kan också smitta nos till nos eller om hästar delar vattenhink eller utrustning. Men kvarka smittar inte genom utandningsluften som till exempel influensa. *John Pringle*

” Hästar kan dö av kvarka!

SANT Hästar kan dö genom kvävning om de har rejäla bölder. Det är en hemsk död. Även om de flesta får bölder som mognar, spricker och går över. De kan också dö av olika komplikationer. De flesta överlever, så man behöver inte tro att hästen ska dö. Men det händer. *John Pringle*

Foto: Roland Thunholm

Veterinärerna som svarat på frågorna är:

John Pringle, professor i hästmedicin vid Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU.

Gittan Gröndahl, tf statsveterinär vid Statens veterinärmedicinska anstalt, SVA.

” Hästen har svullna lymfknotor och bölder mellan ganascherna – det är sannolikt kvarka!

SANT Sannolikheten att det är kvarka är riktig hög. Och det är viktigt att tänka på att även om hästen inte har bölder så kan det vara kvarka ändå. Snor, hosta och svullna lymfknotor är vanliga symtom, liksom att hästen får svårt att svälja. Feber är vanligt, så ett bra sätt att få koll är att tempa sin häst regelbundet. Då får du koll på hästens normaltemperatur och ser snabbt om den är varmare än vanligt. Ibland ser kvarka bara ut som en lättare förkylning. Det kan vara bra att ta prover vid luftvägsinfektioner. Det har visat sig ganska många gånger att man missar de första hästarna som fått kvarka, och sedan är det plötsligt spritt bland många. Man kan stoppa sjukdomen genom att isolera de första hästarna. Svullna lymfknotor och bölder kan orsakas av annat. Men det är absolut viktigt att ta prover. *Gittan Gröndahl*

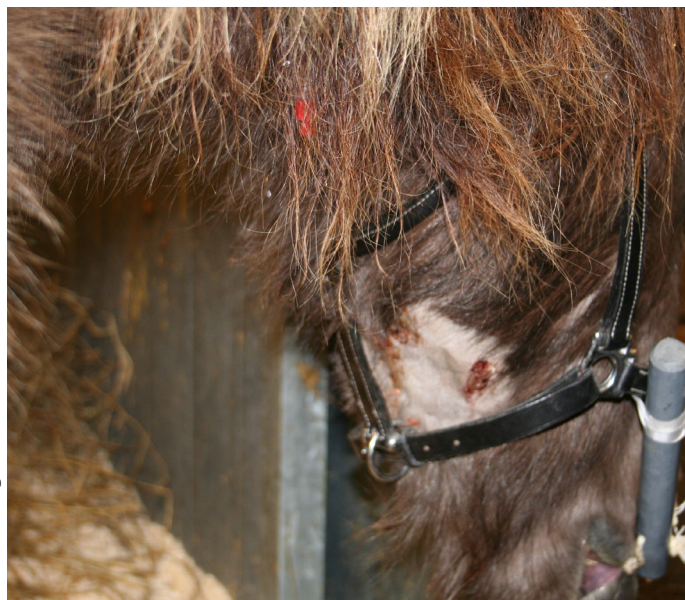
” Att hålla nya hästar avskilda i två veckor minskar risken för smittspridning!

SANT Genom att ha ett separat stall och skötsel för nyanlända hästar och övervaka dem noga för feber och andra symptom så minskar du risken att nya smittor sprids, inte bara kvarka. *Gittan Gröndahl*

” Några hästar i andra änden i stallet är isolerade eftersom de misstänkts ha kvarka, men det är ok att tävla, min häst är inte sjuk!

FALSKT Det är inte schysst! Det är också emot tävlingsreglementet och dess hästägarförsäkrans. Inkubationen kan vara minst ett par dagar och upp till en vecka. Man ska tempa alla hästarna varje dag, och utan feber kan din häst vara helt frisk, utan att ha blivit infekterad, eller ha blivit infekterad och på grund av immunitet visa bara lindriga eller inga symptom. Men det kan också vara så att den kan bli sjuk om flera dagar. Jag skulle bli jättearg om jag var och tävlade och min häst blev smittad från en häst som kom från ett kvarkastall. *John Pringle*

Foto: John Pringle

Håll koll på din häst. Särskilt om du har en unghäst eller ett föl, eftersom deras immunförsvar är svagare, säger professor John Pringle.

” Lika bra att alla får kvarka nu när vi redan fått det till gården. Så försvinner det snabbare!

FALSKT Det snabbaste sättet att bli av med kvarka är att isolera de sjuka hästarna snabbt och effektivt från andra hästar, ända tills de inte smittar längre. För att veta när de inte smittar längre måste man ta uppföljande prover. För varje häst som blir smittad ökar risken att man skapar en ny smittbärare som kan smitta länge (i månader), och det måste undvikas för att inte få ett väldigt långvarigt problem på gården. Ju fler som är sjuka, desto mer ökar också risken för att få en häst med allvarliga komplikationer. *Gittan Gröndahl*

” Min häst har feber och är snorig men jag har hört att det är så svårt att diagnostisera kvarka så jag struntar i att ta prov!

FALSKT Det finns mycket bra expertis på SVA och ett nytt sätt att hitta kvarka. Med det nya provet fångar man upp kvarka i upp till 9 av 10 fall. Och om man tar fler prover och från fler hästar kommer man förmodligen att fånga upp det mesta. Är hästen snorig och febrig, ta prov! Isolera hästen. *John Pringle*

6 TIPS!

SÅ SKYDDAR DU HÄSTEN MOT KVARKA OCH ANDRA SMITTOR

- Ha karantän- eller välkomststall för nya hästar eller hästar som varit iväg, till exempel på annat bete. Tre veckor är det bra att "isolera" nya hästar.
- Rengör händerna och använd handsprit innan och efter du håller på med mun, näsa eller sår på olika hästar. Vid sårskötsel bör man också bära engångshandskar. Varmt vatten och tvål är bäst vid handtvätten, använd helst pappershanddukar.
- Utrustningen ska vara ordentligt rengjord, särskilt den som är vid hästens mun och näsa, som bett, nosgrimmor, hinkar och vattenkärl.
- Byt kläder och tvätta händerna efter du varit i ett stall, extra viktigt om du vistas i flera stall.
- Isolera genast hästar med feber, snuva och hosta eller som har andra tecken på smittsamma sjukdomar.
- Ha egen utrustning till varje häst. Om man delar utrustningen mellan hästar, gör rent ordentligt före byte.

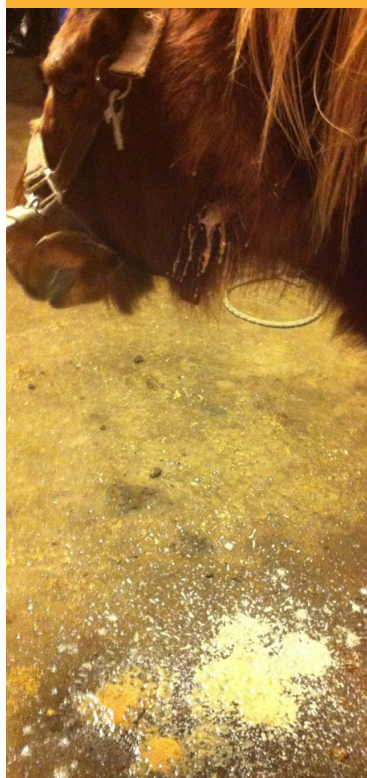

Foto: Ulrika Ferm

” Hovslagare ska slippa komma till stall med kvarkahästar!

FALSKT Det där är en orimlig inställning med tanke på djurskyddet och grundläggande hygienrutiner för hovslagare. Hästar som står i stall med kvarka måste naturligtvis ha normal omvårdnad. Man kan inte försumma hovskötseln i ett antal månader. Man kan vänta med att verka hästar som är i det mest akuta skedet av kvarka med feber, kraftigt näsflöde och öppna bölder, om det inte gått för lång tid. Men i övriga fall är det inte rimligt att underlåta att sköta hovarna. Om hovslagaren handlar korrekt: kommer till gården sist på dagen, byter skor, tvättar och desinficerar sig och den utrustning som följt med in i stallet, och duschar innan hen besöker andra hästar, så ska smittan inte föras vidare. *Gittan Gröndahl*

” Om jag inte berättar att vår gård har kvarka så slipper jag mer obehag!

FALSKT Om man tänker så har man inte fattat hur kraftigt den egna verksamheten kan drabbas om man mörkat kvarka och sjukdomen sedan sprids på bygden, och det sedan framkom att ens gård haft kvarka. Då spelar det ingen roll hur man än hanterat utbrottet i övrigt, för det dåliga ryktet och skuldbeläggandet kommer envist att hänga kvar. Klar kommunikation snabbt in på, besked om hur man hanterar situationen, klara förhållningsregler och återkommande uppdaterad information ger ett seriöst och kunnigt intryck, och är det bästa sättet att undvika den ännu värre stormen som uppkommer om okontrollerad ryktesspridning sätts igång. *Gittan Gröndahl*

” Min häst har haft kvarka och är immun resten av livet!

FALSKT En äldre häst som haft kvarka som ung kan bli smittad men symptomen kan bli ganska svaga. Den kan smitta andra hästar ändå, som kan bli desto sjukare. *John Pringle*

” Kvarkabakterierna kan sprida sig till andra organ och då blir det kastad kvarka!

SANT Kastad kvarka är kvarka som satt sig i andra delar av kroppen. Det kan sitta bölder i magen och hjärnan till exempel. Hästen ska isoleras. *John Pringle*

” Vi kan bryta smittspridningen genom att tvätta och sprita händerna och byta kläder och skor när vi går ut från vårt isolerade stall!

SANT Dessutom bör man sköta de isolerade hästarna sist och det bör vara så få skötare och besökare som möjligt, för att minska risken för smitta. *Gittan Gröndahl*

LÄS MER!

Foto: John Pringle

VAR FINNS SMITTAN JUST NU?

Aktuell information om vilka stall som drabbats hittar du på www.travsport.se under "smittoinfo".

VAD ÄR EGENTLIGEN KVARKA?

Mer om sjukdomen läser du på www.hastsverige.se eller www.sva.se

” Tysta smittbärare kan vara lömska!

SANT Hästen har två luftsäckar bakom svalget där det sitter flera lymfknotor, och där kan kvarkabakterierna sitta i upp till mer än ett år hos vissa hästar utan att hästen visar upp typiska symptom. Men hästen smittar andra ändå. *John Pringle*

” Kvarkasporerna finns kvar i flera år i stallväggarna!

FALSKT Det finns inga sporer från kvarkabakterien. Efter ett par månader brukar det inte finnas levande bakterier kvar i stallet. Bakterien överlever inte så länge när det är ljus, varmt eller den måste konkurrera med andra bakterier i ett stall. Man bör naturligtvis tvätta boxväggarna där snoriga hästar stått. Och man måste vara mycket noga att tvätta och desinficera vattenhinkar, krubbor och utrustning. Den största risken att kvarka finns kvar i stallet är att vissa hästar kan bära bakterien under lång tid efter kvarka utan att visa symptom. *John Pringle*

För att öka kunskapen om kvarka och förhindra spridning driver Hästnäringens Smittskyddskommittén under 2012 och 2013 ett kommunikationsprojekt riktat till uppfödare och stuterier. Satsningen finansieras via Hästnäringens Nationella Stiftelse (HNS) genom ett avtal mellan staten och trav-/galoppsporten som äger ATG. Mer information om projektet och om Smittskyddskommittén hittar du på www.nshorse.se

för ett
KVARKA
fritt
Hästsverige

VAD HÄNDER EKONOMISKT NÄR KVARKAN SLÅR TILL?

Text: Hege Hellström

FOTO: Kanal 75

I åtta år har Susanne Osterling haft licens, och innan dess hade hon jobbat i stall i elva år. Men hennes hästar hade aldrig drabbats av kvarka i sitt stall, förrän förra året.

FOTO: Mia Thörnberg

I dag är Titti i full träning. Men när kvarkan härjade i hennes kropp var stoet bara skinn och ben. Hästen matvägrade i två veckor, och fick gå i hagen i ett halvår efter sjukdomen bara för att gå upp i vikt så att hon kunde börja träna igen.

– Jag var grinfärdig varje gång jag tittade på Titti. Hon är en ganska stor häst, och fin, men nu såg hon ut som ett spjälstaket som någon hängt ett skinn på. Hon åt ingenting på två veckor, säger Susanne Osterling, travtränare som drabbats av kvarka i stallet. Visst läser man om kvarka, och skänker en tanke på att det måste vara hemskt om ens hästar drabbas. Men när travtränaren Susanne Osterling berättar detaljerna får man en helt annan insikt i hur det måste kännas. Och inte bara känslomässigt – efterdyningarna av sjukdomen känns fortfarande i firmans ekonomi.

Det var förra året, i slutet av april, som två ett-åringar kom till travtränaren Susanne Osterlings stall på Solängets travbana i Örnköldsvik. Efter en vecka blev en av dem snorig – ett symtom som kan förekomma vid kvarka.

– Det är normalt att smättingarna blir förkylda. Medan vi funderade på vad vi skulle göra, ställde vi in dem i ett annat stall och ringde distriktsveterinären, säger travtränaren Susanne Osterling.

Veterinären tog bakterieprov med frågeställningen kvarka och stallet blev isolerat i tio dagar. Provsvaren visade på **Streptococcus zooepidemicus*** och inte på kvarka (*Streptococcus equi*).

– Då blev allt frisläppt. Vi tog tillbaka smättingarna till stallet och de började kvickna på sig. En av dem blev lite förkyld, men det är som det är, som med dagisbarn, de har ju sämre motståndskraft.

Eftersom allt var lugnt jobbade Susanne på som vanligt, bytte hagar mellan hästarna och valde boxar efter hur det passade bäst. En helt vanlig tisdag var hon ute på ett snabbjobb inför ett kval med ett av sina två ston, Lindy's Princess eller "Titti" som hon kallas.

– Hon brukar vara pigg och glad och frän, men den här dagen var hon var fruktansvärt dålig. Jag slutade bara köra och tog in henne direkt.

Dagen efter hade Titti normal temperatur och snorade inte.

– Hon åt lite dåligt men jag tänkte att hon har väl någon skit i kroppen.

Men på torsdagen hade stoet nästan 40 graders feber. Och kompiserna hade 39,5.

– Då sa jag bara STOPP, inte ut med fler hästar. Vi tempade alla elva hästarna, och en två-åring hade nästan 40 grader. Veterinären kom och tog prover, men misstänkte inte kvarka.

***Streptococcus zooepidemicus** finns ofta i luftvägarna även hos friska hästar. Ibland kan den feber, hosta och snor, alltså liknande symtom som vid kvarka (*Streptococcus equi*).

Ingen av de veterinärer vi var i kontakt med i det här läget misstänkte kvarka eftersom provsvaret var negativt och sjukdomsbilden inte överensstämde. Flera dagar gick, utan isolering. Men plötsligt fick en äldre nord-svensk något förhöjd temp.

– Då blev vi säkra på att det var någonting. Och så blev det till slut konstaterat att det var kvarka. Det fanns ett femhästars stall där de sjuka hästarna kunde stallas upp.

Beskedet kom som en bomb

– Just i det där läget är man inte full av energi, när man får ett sådant besked. Det är en ond situation att hamna i. Trots att det kändes tungt var det bara att börja jobba. Susanne högttryckstvättade hela stallen.

– Det tog säkert två dagar. Och sedan körde jag desinfektionsmedel.

I sjukstallet blev Titti snabbt sämre. Susanne är övertygad om att ansträngningen bidragit.

– Jag var grinfärdig varje gång jag tittade på henne. Hon är en ganska stor häst, och fin, men nu såg hon ut som ett spjälstaket som någon hängt ett skinn på. Hon drack en tredjedels hink vatten per dygn men åt ingenting, jag försökte med allt, äpplen, morötter, havre och hö. Man vill ju bara att de ska få i sig någonting.

Snoret rann konstant, och stoet fick bölder som sprack

– Jag klippte rent håret runt om bölderna för att varet inte skulle fastna. De andra hästarna åt och drack, även om de var snoriga och febriga och hostade när de åt. Och efter två veckor började även stoet pigga på sig. Isoleringen låg kvar 20 dagar efter det att sista hästen visat symtom, så Susanne fick fortsätta proceduren med att sätta på sig en speciell overall, sätta upp håret under en keps och byta skor så fort hon gick till eller från sjukstallet. Desinfektionstvål var också del av ritualen.

Travbanan hade bra rutiner för kvarkautbrott. Hur de sjuka hästarna skulle få köra på banan och gå i hagen fanns det regler för. Hela den

Hur kan kvarka drabba DIN verksamhet ekonomiskt?

1. Veterinär- och provtagningskostnader
2. Verksamhetsavbrott – vad kostar det per vecka att få ett stopp i verksamheten för avel, träning, tävling...
3. Kostnad för insjuknade hästar innan de är i träning/tävling igen
4. Kostnader som merarbetet med behandling och isolering innebär
5. Isolering av hela verksamheten – andra bieffekter, vilka i ditt stall?
6. "Bad will" – du syns inte på din arena plus att kvarka är dålig reklam
7. Kostnader för rengöring av stall
8. Andra verksamhetsspecifika kostnader

Fundera igenom punkterna och gör en egen ekonomisk kalkyl över hur ditt stall och din verksamhet skulle drabbas vid ett kvarkautbrott.

1. _____
2. _____ kr/v * antal veckor = _____
3. _____ kr/v * antal veckor = _____
4. _____ kr/v * antal veckor = _____
5. _____ kr/v * antal veckor = _____
6. _____
7. _____
8. _____

SUMMA: _____

biten gick smärtfritt, tycker Susanne.

– Men det var värre med reaktionerna hos de andra på travbanan. Det var nästan så att man kände att man inte var välkommen i fikaummet, att folk trodde att man skulle smitta. Men det handlar om okunskap.

Isoleringen släpptes

Utan att ta prover på att hästarna var helt okej släpptes isoleringen i mitten av augusti.

– Jag har läst på och i exempelvis England har man ingen tidsgräns utan rekommenderar tre fria provtagningar istället. Men här var det ingen som rekommenderade det. Och det verkar som att en av hästarna blivit en dold smittbärare, för ägarna tog hem honom och sedan fick de kvarka på andra hästar. Det är mindre roligt.

Ekonomi har påverkats hårt, berättar Susanne

– Ja herregud. Det är nästan lite dyningar kvar så här ett år efteråt. Dels blir det sämre ekonomi för rörelsen, att du inte kan tävla och då får du inte provision på vinstpengarna, dels är det en tuff smäll för ägarna. Det blir två

månader som deras hästar inte kan tävla – och för de sjuka blir det ännu längre. Sedan påverkar det en som travtränare genom att du inte syns, det blir ingen reklam. De flesta i branschen minns att man haft kvarka.

Susanne tycker att hon har en bra företagsförsäkring – men den täcker inte sjukdom hos hästarna.

Men hur gick det då för Titti?

– Hon hade fallit ur väldigt, var i så dålig kondition att hon inte ens hade krafter att gå i hagen. Men när hon började studsas i boxen släppte jag ut henne. Längre fick hon bara gå i hagen, sedan bytte vi till kuperad hage, och till sist började hon muskla på sig. I slutet av november, alltså först efter ett halvår, började vi köra henne. I dag är hon i full träning.

Susanne vill berätta sin historia för att andra ska få mer kunskap. Om att prover kanske visar fel, och om att det kan vara bra att ta prover efteråt. Men också om att kvarka smittar via direkt och indirekt kontakt – så det är helt okej att ta en fika med en som har kvarka i sitt stall, om bara klädbyten och handdesinfektion sköts som det ska.

6 TIPS!

Foto: Ulrika Fern

SÅ SKYDDAR DU HÄSTEN MOT KVARKA OCH ANDRA SMITTOR

- Ha karantän- eller välkomststall för nya hästar eller hästar som varit iväg, till exempel på annat bete. Tre veckor är det bra att "isolera" nya hästar.
- Rengör händerna och använd handsprit innan och efter du håller på med mun, näsa eller sår på olika hästar. Vid sårskötsel bör man också bära engångshandskar. Varmt vatten och tvål är bäst vid handtvätten, använd helst pappershanddukar.
- Utrustningen ska vara ordentligt rengjord, särskilt den som är vid hästens mun och näsa, som bett, nosgrimmor, hinkar och vattenkär. l.
- Byt kläder och tvätta händerna efter du varit i ett stall, extra viktigt om du vistas i flera stall.
- Isolera genast hästar med feber, snuva och hosta eller som har andra tecken på smittsamma sjukdomar.
- Ha egen utrustning till varje häst. Om man delar utrustningen mellan hästar, gör rent ordentligt före byte.

VÅRDGUIDEN – FÖR HÄSTAR MED

KVARKA

Hur tar du bäst hand om en kvarkasjuk häst? Hur länge är den sjuk? Och vad innebär isolering? Här får du svar på frågorna.

Text: Hege Hellström

Vad är kvarka?

Kvarka orsakas av bakterien *Streptococcus equi*, som ger luftvägssjukdom hos hästar. Kvarkan kan smitta direkt mellan hästar och även via utrustning, inredning, andra djur och människor som fått slem eller snor på sig. Droppsmitta från hostningar kan föra smittan genom luften.

Vad är symtomen på kvarka?

Vanliga symtom på sjukdomen är feber, snor, hosta och svullna lymfknotor, liksom att hästen får svårt att svälja och därför inte vill äta och/eller dricka. Tecknen på kvarka kan variera. Vissa blir svårt sjuka, medan andra får lindrigare besvär eller är helt symtomfria, så kallade dolda smittbärare.

Hur smittar kvarka?

Överföringen av bakterierna sker via direkt eller indirekt kontakt. Bakterierna sprids från nosen, munnen eller varbölder på en smittad häst till omgivningen och till andra hästar. En häst som fått i sig bakterier kan smitta innan den visar symtom. En häst som haft kvarka har man tidigare bedömt som smittfri 20 dagar efter det att sista tecknet på sjukdom visat sig, men nya rön visar att hästen kan smitta längre än så. Reglerna kan komma att ändras.

Det finns också dolda smittbärare. Det är hästar som smittats men som inte visar sjukdomstecken, eller hästar som varit sjuka i kvarka som fortsätter att bära på bakterien.

Hur tar man hand om den sjuka hästen?

Följ hästens tillstånd noga.

1. Tempa alla hästar på gården dagligen och gör upp en gemensam templista för samtliga så att du och ansvarig veterinär får en bra överblick. Undersök också dagligen om de har näsflöde, hosta, svullna lymfknotor eller böld, notera även förändringar på listan. På så sätt är det lättare att avgöra när symptomen upphör.
2. Om hästen är allmänpåverkad, har svårt att andas eller hög feber, tillkalla veterinär. Vid hög feber kan febernedsättande medicin behövas. I vissa fall kan man bli tvungen att behandla med antibiotika, även om man försöker undvika det eftersom sjukdomsförloppet kan bli mer utdraget då. En antibiotikabehandlad häst måste isoleras helt från de andra hästarna eftersom den inte utvecklar något immunförsvar. Därför är det stor risk att den blir återsmittad så fort man avbryter behandlingen.

3. Ha koll på hur mycket hästen dricker och äter, och att den kissar och bajsar som den ska.
4. En häst med kvarka kan gå ute, men den ska vara skild från andra hästar och hagen måste göras rent efteråt (till exempel stängselstolpar och vattenanordningar).

Vad gör man när man fått kvarka, för att inte smitta andra?

1. Flytta allra helst sjuka hästar till eget stall. Det går inte att förhindra smittspridning till andra hästar om de står kvar i samma stall.
2. Inför isoleringsrutiner – ha särskilda kläder och skor samt tvätta och sprita händerna före och efter du går in i isoleringen.
3. Gå alltid till sjuka hästar sist vid fodring, skötsel och mockning. Ännu bättre är att helt olika personer sköter de sjuka och de friska hästarna, om det går.
4. Glöm inte att använda egna mockningsredskap. Även egen skottkärra är att rekommendera.

Vem drabbas hårdast?

Föl och unghästar som ännu inte byggt upp sitt immunförsvar blir lättare smittade och de

VAR FINNS SMITTAN JUST NU?

Aktuell information om vilka stall som drabbats hittar du på www.travsport.se under "smittainfo".

VAD ÄR EGENTLIGEN KVARKA?

Mer om sjukdomen läser du på www.hastsverige.se eller www.sva.se

LÄS MER!

blir ofta svårare sjuka än de vuxna hästarna. Hästar som rest långt har ofta nedsatt immunförsvar.

Hur länge varar sjukdomen?

Det varierar från fall till fall. En "normalhäst" är ofta symtomfri efter ett par veckor, men det kan ta väldigt mycket längre tid. Dolda smittbärare kan gå med kvarka i flera år.

Finns det risk för komplikationer?

Ja. Kvarkan kan sprida sig till andra organ i kroppen, och ge till exempel lunginflammation. Hästen kan också få en immunreaktion. Båda tillstånden kan vara livshotande.

Bölder som finns i huvudregionen kan orsaka andnöd så att akuta ingrepp kan krävas för att hästen ska kunna få luft. Bölder i andra organ, t ex i bukhålan, kan orsaka svåra problem.

Dräktiga ston kan abortera sina foster.

Om ett sto blir sjukt i samband med betäckning kan det vara svårt att få henne dräktig.

Det finns misstanke om att dolda smittbärare

kan dödsstörta vid hård ansträngning. Det kan bero på att bakteriehärdan som hästen dragits med har försvagat till exempel blodkärl.

Hur kan vi stoppa smittan?

Karantän är ett bra sätt att motverka smittspridning. Nya hästar ska helst bo avskilt i tre veckor innan man släpper in dem bland stallens övriga hästar. Hästar som rest långt har ofta nedsatt immunförsvar. Även hästar som fått antibiotika är känsliga. Har man inte stall med möjlighet till isolering kan uteboxar vara en lösning. Tänk på att ha "personlig" utrustning till varje häst, eller att rengöra den noga mellan olika hästar.

Vad betyder isolering?

Att sjuka hästar inte ska ha kontakt med andra hästar, varken direkt eller via människor, djur eller utrustning. Hästsporterna har gemensamt tagit fram regler och i dagsläget är hästsportens krav att sjuka hästar ska isoleras i 20 dagar efter det att sista hästen visat sitt sista symptom. SVA, som

är landets expertmyndighet för smittskydd hos djur, rekommenderar dock minst 4-6 veckors isolering och gärna provtagning för att mer säkert kunna smittfriförklara hästarna. Nya rön gör att sportens regler ev. kommer att förändras.

Om kvarkahästarna flyttas till ett sjukstall är det ursprungliga stallat isolerat i tio dagar.

Kvarka är anmälningspliktigt. Det betyder att veterinärer, laboratorier och annan djurhälsopersonal är skyldiga att anmäla misstänkt kvarka till länsstyrelse och Jordbruksverket.

Svaren på frågorna kommer från Göran Åkerström, veterinär och ordförande i Hästnäringens Smittskyddskommitté.

6 TIPS!

SÅ SKYDDAR DU HÄSTEN MOT KVARKA OCH ANDRA SMITTOR

- Ha karantän- eller välkomststall för nya hästar eller hästar som varit iväg, till exempel på annat bete. Tre veckor är det bra att "isolera" nya hästar.
- Rengör händerna och använd handsprit innan och efter du håller på med mun, näsa eller sår på olika hästar. Vid sårskötsel bör man också bära engångshandskar. Varmt vatten och tvål är bäst vid handtvätten, använd helst pappershanddukar.
- Utrustningen ska vara ordentligt rengjord, särskilt den som är vid hästens mun och näsa, som bett, nosgrimmor, hinkar och vattenkär. l.
- Byt kläder och tvätta händerna efter du varit i ett stall, extra viktigt om du vistas i flera stall.
- Isolera genast hästar med feber, snuva och hosta eller som har andra tecken på smittsamma sjukdomar.
- Ha egen utrustning till varje häst. Om man delar utrustningen mellan hästar, gör rent ordentligt före byte.

För att öka kunskapen om kvarka och förhindra spridning driver Hästnäringens Smittskyddskommitté under 2012 och 2013 ett kommunikationsprojekt riktat till uppfödare och stuterier. Satsningen finansieras via Hästnäringens Nationella Stiftelse (HNS) genom ett avtal mellan staten och trav-/galoppsporten som äger ATG. Mer information om projektet och om Smittskyddskommittén hittar du på www.nshorse.se

för ett
KVARKA
fritt
Hästsverige

HUR SKA DU TÄNKA MED UNGHÄSTAR, FÖL OCH STON INFÖR BETÄCKNING OCH BETESSLÄPP

Text: Hege Hellström FOTO: Åsa Ölander

Åk inte till stuteriet med ett sto om du har en häst som är det minsta sjuk i stallet. Och var noga med råmjölken, föl som inte fått tillräckligt med råmjölk blir sjuka. De råden ger stuteriveterinären Maria Edshammar för att undvika smittspridning.

– Ofta skyller man på stuterierna, att de sprider smittsamma sjukdomar, men det är ju stoägarna och deras ston som kommer till stuterierna som bär med sig smittan, säger stuteriveterinären Maria Edshammar.

Hon upplever att många uppfödare är så hetsade över brunstperioder och planering att de väljer att blunda för att om en häst i hemmastallet är lite hängig.

– Om en häst insjuknar dag ett i stallet åker uppfödaren dag två till stuteriet med ett sto som inte är sjukt just då, men som kommer att bli sjukt. Och så är det stuteriägarna som blir hängda.

En häst kan smitta hela stuteriet, och därför är det väldigt viktigt att alla tar sitt ansvar.

– Ofta börjar kvarkanfall med en häst, med inte så hög feber, som är lite snorig. Det

gäller att isolera den. För varje passage mellan hästar blir hästarna sjukare och sjukare. Så häst två och tre blir ofta klart sämre än den första.

Checklista för uppfödare:

1. Endast friska ston ska åka till seminstation/stuteri. Dels gäller det infektionssjukdomar, dels att hästen är i ett lämpligt skick för att kunna betäckas. Stoet ska inte vara i underhull eller halt.
2. Om du har en sjuk häst i det egna stallet, åk inte iväg, även om din egen häst inte har synliga symptom.
3. Ta med identitetshandlingar för hästen.

Maria Edshammar har sett kvarkasjuka föl och det är ofta mycket värre än kvarka hos vuxna hästar.

– Det är fruktansvärt när fölen blir sjuka. Enormt eländigt. På fölen måste man ofta sätta in antibiotika och då blir det ett långdraget sjukdomsförlopp, medan vuxna hästar ofta kan klara sig utan antibiotika.

Råmjölken är viktigast av allt

En annan viktig sak för att undvika sjuka föl är att de nyfödda får i sig råmjölk.

– När vi sett individer som blivit sjuka på stuteriet får man ofta höra i efterhand att det varit problem med råmjölksgivan. Har de inte fått råmjölk blir de gärna sjuka även senare.

Maria Edshammar menar att uppfödarna inte är tillräckligt kunniga om råmjölken.

– Man tror att bara för att fölungen är vit runt munnen så har den druckit. Men man ska se spenen i munnen och höra hur det klunkar.

Vid minsta lilla misstanke om att råmjölks-givan gått fel bör man kontakta veterinär för att ta ett enkelt blodprov, foalcheck, som visar om fölet fått tillräckligt med antikroppar, säger Maria Edshammar.

– Det är en enkel undersökning. Har den inte fått antikroppar måste man ge plasma, som finns att köpa på Håttunlab.

LÄS MER!

VAR FINNS SMITTAN JUST NU?

Aktuell information om vilka stall som drabbats hittar du på www.travsport.se under "smittoinfo".

VAD ÄR EGENTLIGEN KVARKA?

Mer om sjukdomen läser du på www.hastsverige.se eller www.sva.se

Gittan svarar på frågor om hygien och smittskydd:

Vad ska man tänka på när man gör grupper med hästar på ett stuteri?

– Dräktiga ston ska helst gå isolerade från andra hästar, eftersom de är känsligare. Om man har många dräktiga ston är det bra att gruppera efter dräktighetstid. Då kan stona fortsätta att gå med varandra även efter att de fått föl, eftersom fölen är lika gamla. Man ska ju inte ha unga föl med äldre.

Vad ska man tänka på när det gäller flöden av hästar?

– Gästande hästar ska hållas så att de inte har kontakt med de hästar som bor på stuteriet. Hästar som tävlar ska inte ha kontakt med avelshästar. Man ska ha speciell uppsikt över hästar som rest i många timmar, de som rest från fyra timmar och uppåt. Resorna stressar hästarna plus att de kan bli utsatta för smitta under resan. Transportera inte när stoet är sent i dräktigheten. Ha karantän för hästar som du misstänker kan vara smittade.

Vad är en optimal plan för hantering av misstänkta smittor på ett stuteri?

– Ha som rutin att gå igenom hästarna. Avskilj de som ser sjuka ut så snart som möjligt. De ska stå i en egen byggnad eller i en utebox. Tempkolla, ta dit veterinär. Ha utrymmen för sjuka hästar och ha en plan för vad som ska göras. Planen bör innehålla hur man ska informera berörda ägare och andra besökare på gården.

Vilka hygienrutiner krävs på ett stuteri för att ha bra smittskydd?

– Vanliga hygienrutiner som att inte jobba med ringar eller klocka på sig, och att man har plasthandskar på sig när man undersöker hästarnas könsorgan. Det ska också vara rent och fint i undersökningsspiltan, den bör tvättas och desinficeras varje dag. – Det gäller att skilja på vad man gör till vardags och när man har en misstänkt infektion, det är två olika lägen. Men i en daglig verksamhet med hästar som kommer från olika ställen är det lite högre risk än i "normalfallet", man hamnar mitt emellan. Viktigt är då att hålla sig till en utrustning för varje häst, eller åtminstone för varje grupp med hästar, så långt det går.

Gittan Gröndahl, tf statsveterinär vid Statens veterinärmedicinska anstalt, SVA.

6 TIPS!

SÅ SKYDDAR DU HÄSTEN MOT KVARKA OCH ANDRA SMITTOR

- Ha karantän- eller välkomststall för nya hästar eller hästar som varit iväg, till exempel på annat bete. Tre veckor är det bra att "isolera" nya hästar.
- Rengör händerna och använd handsprit innan och efter du håller på med mun, näsa eller sår på olika hästar. Vid sårskötsel bör man också bära engångshandskar. Varmt vatten och tvål är bäst vid handtvätten, använd helst pappershanddukar.
- Utrustningen ska vara ordentligt rengjord, särskilt den som är vid hästens mun och näsa, som bett, nosgrimmor, hinkar och vattenkär. l.
- Byt kläder och tvätta händerna efter du varit i ett stall, extra viktigt om du vistas i flera stall.
- Isolera genast hästar med feber, snuva och hosta eller som har andra tecken på smittsamma sjukdomar.
- Ha egen utrustning till varje häst. Om man delar utrustningen mellan hästar, gör rent ordentligt före byte.